

## Критичен анализ на финансовата подкрепа за млечното животновъдство в условията на икономическа криза

Проф. дсн ИВАН СТАНКОВ  
Доц. д-р НАНЬО НАНЕВ  
Ст. ас. докт. КОНСТАНТИН СТАНКОВ  
E-mail: k-stankov@uni-sz.bg  
Тракийски университет – Стара Загора

**Резюме:** В България липсва не само стратегия, но и политика за развитие на животновъдния сектор. До момента МЗХ не реализира успешно нито една антикризисна мярка за спасяване на животновъдството. Същевременно продължава масовият внос на сухи млека и млекозаместители от ЕС, които в крайна сметка поставят в изключително неизгодна ситуация местните млекопроизводители.

Българското животновъдство изостава значително по отношение на ефективното използване на производствените ресурси в останалите страни членки на ЕС. Така в общия обем на производствените разходи, разходите за хранене на животните съставляват 27,7%, а средно за ЕС-27 те са 38,9%. У нас ветеринарните разходи заемат 6,1%, а за ЕС-27 те са сведени на 2,6%. Непълноценното хранене и повишената заболяемост са едни от основните фактори за близо двойно по-ниската продуктивност при кравите - едва 3629 l за България при 6133 l за ЕС-27.

За преодоляване на кризата в млечното животновъдство предлагаме нов подход за установяване на необходимите финансови средства от държавния бюджет на база неотложните потребности за едногодишното възпроизводство на животните в условията на криза. Размерът на еднократната субсидия е определен на основа на едногодишната амортизация по групи животни.

В статията е направен критичен анализ на данъчната и финансовата политика в областта на млечното животновъдство и е предложена система от антикризисни мерки

за нейното преодоляване.

В заключение се прави извода, че реформата в аграрната политика трябва незабавно да отговори на последствията от икономическата криза върху дейността на земеделските стопани с цел облекчаване на достъпа до кредитиране, повишаване на реалните доходи и намаляване на безработицата сред селското население.

**Ключови думи:** млечно животновъдство, ОСП, подкрепа, икономическа криза

### Увод

Икономическата криза оказва сериозно отрицателно въздействие върху селското стопанство, като дохода на стопанствата намалява средно с 12,2% между 2008 и 2009 г., а през последната година безработицата в селските райони се увеличава. Като пряк ефект от икономическата криза, потреблението в Европа се сви средно с 10,55% между 2008 и 2009 г., а в някои държави-членки с над 20%. Други резултати от икономическата криза са липсата на достъп до кредитиране за стопаните и натиск върху публичните финанси на държавите-членки, което намалява възможността им да предоставят съфинансиране. Ценовата нестабилност на пазарите на селскостопанска продукция нарасна значително, и се очаква това да продължи, което води до резки покачвания и сривове в цените на селскостопанските стоки на европейските пазари. Цените на млечните продукти се сриват през 2009 г., като намаляват средно с 40% (Л а й ъ н, 2010). Кризата в земеделието оказва реално отражение върху заетите със селскостопанска дейност. По данни на Евростат, българските земеделски производители регистрират спад от 10% на реалните доходи през 2009 г. на годишна база, което е под средното намаление за периода за всички 27 страни членки на ЕС. През миналата година доходите на фермерите от ЕС се понижават с 12,2%. Спадът се дължи основно на намалението на приходите в сектора (-14,2%), както и на пониженото заплащане на труда.

Комисията по земеделие и развитие на селските райони (КЗРСР) към Европейския парламент (ЕП), отчитайки последиците от кризата, през лятото на тази година, предложи редица неотложни мерки в областта на млечното животновъдство във връзка с разглеждането на проектобюджета на Европейския съюз (ЕС) за 2011 г. Като се има предвид сериозната неста-

билност на пазарите на млечни продукти при обсъждането на финансовата рамка на бюджет 2011 г., Комисията излезе с предложение за извънредно финансиране на млечния сектор в размер на 300 млн. евро. Комисията предлага и създаването на нов бюджетен ред, който да изпълнява функцията на „млечен фонд“ за осигуряване на помощ за модернизацията, диверсификацията и реструктурирането, както и за подобряване на маркетинга и подкрепа на организациите на производителите в млечния сектор.

Статията е част от непубликуван доклад на Международна конференция, организирана и проведена от Стопанския факултет на Тракийския университет на 12-13 ноември 2009 г. Голяма част от този материал е включен в „Програмата за развитие на млечното животновъдство в България“ (С т а н к о в, 2009), но поради конюнктурни причини Програмата не е официално публикувана от възложителя – Министерството на земеделието и храните (МЗХ). Авторският колектив смята за необходимо да предложи за публикация актуализиран вариант на раздела „Политика за развитието на млечното животновъдство в България“ от Програмата, като база за сравнение с предложените от правителството финансови мерки в сектора. Последиците от „държавната намеса“ са представени в края на статията и са достатъчно нагледна илюстрация за задълбочаващия се упадък на млечното животновъдство.

***В статията си поставяме за цел да анализираме последиците от прилаганите финансови мерки за подпомагане на млечния сектор през периода на икономическа криза и на тази основа да предложим неотложни корективи в аграрната политика на правителството.***

### **Най-общи констатации за състоянието на млечното животновъдство в България**

Три години след присъединяването ни към ЕС (2008 г.), млечните крави в България намаляват с най-висок темп в Общността: - 6,3%, при минимално увеличение от 0,3% за ЕС-27. През първата кризисна година (2009 г.) намалението на броя на кравите на годишна база е с 4,5%.

Редукция от 12,6% се наблюдава и при стопанствата, отглеждащи животни. Намалението засяга основно стопанствата, които отглеждат от 1 до 9 женски разплодни говеда –

млечни крави (- 15,3%). Очаквани положителни промени настъпват при кравите от I и II група. Все още данни за наблюдавания период (01.11.2009 г. - 01.11.2010 г.) липсват, но предварителните разчети сочат, че кризисната тенденция в сектора продължава да се задълбочава.

Българското животновъдство изостава значително по отношение на ефективното използване на производствените ресурси в останалите страни членки на ЕС. Така в общия обем на производствените разходи, разходите за хранене на животните съставляват 27,7%, а средно за ЕС-27 те са 38,9%. У нас ветеринарните разходи заемат 6,1%, а за ЕС-27 те са 2,6%. Нерационалното хранене и повишената заболяемост са едни от основните фактори за близо двойно по-ниската продуктивност при кравите - едва 3629 l при 6133 l за ЕС-27.

Делът на млякото в брутната продукция от селското стопанство е 13,4%. Анализът на данните за състоянието на млечното животновъдство, броят на животните от отделните видове и количеството на добитото от тях мляко през годините на прехода показва постоянна тенденция на намаляване. Това е силно обезпокояващо, като се имат предвид вековните традиции на България като държава с добре развито животновъдство и признат производител на мляко и млечни продукти. Това е основна причина и за недостатъчното използване на огромния естествен природен ресурс от пасища, ливади, горски фонд и отпадъчни продукти от растениевъдството за преживните животни. Също така не се осигурява необходимата суровина за създадените млекопреработвателни предприятия, които са принудени да използват вносни суровини, с което се влошава качеството и специфичния вкус на традиционните български млечни продукти. България на практика произвежда символични количества сухо мляко и млечен концентрат. В крайна сметка това е сериозна причина за намаленото потребление на млечните продукти в страната и за експорта на признатите като уникални национални млечни продукти.

Представените данни, показват, че средно през периода 1987 – 1989 г., т.е. годините непосредствено преди прехода от планова към пазарна икономика, годишното производство на сирене достига 112 хил. t, кашкавал 35 хил. t, масло 22 хил. t, прясно и кисело мляко 570 хил. t (табл.1).

Данните показват, че сегашното производство

Таблица 1

Table 1

Динамика на производството на основните млечни продукти за периода 1987-2009 г., хил. т

Production Dynamics of the Basic Milk Products for the Period 1987 – 2009, thousand tones

Крайни продукти за Last products for	Средно за 1987-1989 г. On the average of 1987-1989	2009	Изменение 1987-1989 г. / 2009 г., (пъти)/ Alteration
Прясно пакетирано мляко за пиене и натурално кисело мляко/ Fresh packed	570	187	3
Млечни мазнини (масло)/ Milk fats (butter)	22	1,1	20
Бяло саламурено сирене /	112	45,1	2,5
Кашкавал/ Yellow cheese	35	20,3	1,7

Източник: НСИ и МЗХ, Дирекция „Агростатистика”, 2009/ Source: NSI and MAF, Department “Agricultural statistics”, 2009

на основните млечни продукти е от 1,7 до 3 пъти по-малко от това, в сравнение с началото на прехода. Изключение има само при млечните мазнини (намаление от 20 пъти).

От 2007 г., България е нетен вносител на мляко и млечни продукти. Около 60% от млякото в България е вносно или произведено с вносни ингредиенти. Когато българинът си купува кисело или прясно мляко, сирене или български кашкавал, трябва да е наясно, че вътре има голям процент вносни съставки и подобрители под формата на млечен концентрат, сухо мляко, суха суроватка и други заместители на мляко.

Очаква се до края на 2010 г., заради задълбочаващата се криза в животновъдния сектор, броят на кравите в България да намалее значително. При такъв спад в млечния бранш в магазинната мрежа няма как да се продават натурални млечни продукти. Държавата на практика **не осъществява контрол върху млякото**, което се продава на пазара. Всъщност няма и утвърдени държавни стандарти, по които да се прецени дали съществува натурално българско кисело или прясно мляко. **При отсъствието на ефективен контрол и липсата на централизиран държавен орган за неговото провеждане, всички опити за налагане на различни „ведомствени стандарти” са обречени на неуспех.**

#### Очаквано факторно въздействие върху развитието на млечното животновъдство

Върху производството и търговията с мляко и млечни продукти в краткосрочен план ще влияят разнородни фактори, най важните от които са:

- Промените в търсенето и предлагането на международните пазари;
- Реформата на Общата селскостопанска политика (ОСП), в частта ѝ за сектор „мляко”;
- Вътрешни за България фактори – законодателни мерки, национална финансова подкрепа, политическа и макроикономическа ситуация и пр.

Главната причина за значителното нарастване на цените на хранителните продукти, вкл. и на млечните, през 2006 и 2007 г., е засиленото търсене на международните пазари, преди всичко от страна на Китай и Индия. Известно е, че при нарастване на дохода на глава от населението, следва конверсия в храненето, т.е. засилва се консумацията на млечни и месни продукти, плодове и зеленчуци. Друга причина е експанзията на енергийните култури и лошите климатични условия в някои основни износители, предизвикали силно намаляване на стоковите запаси. Експлозията на цените се оказва нетрайна – както поради рекордната световна реколта в зърнения сектор, така и поради настъпилата световна финансова криза. Прогнозите на FAPRI<sup>1</sup> сочат, че след като цените на млечните продукти достигнат своя пик през 2007-2008 г., се очаква постепенно намаление на цените, макар и в рамките на 5-7%. Този тренд се очаква да продължи до 2013 г., след което да настъпи възстановяване на ценовите нива.

Реформата на ОСП в частта ѝ за млечния сектор ще има още по-пряко въздействие върху българския млечен сектор. Постепенното увеличаване на млечните квоти се разглежда като подготовка за пълното им премахване след 2015 г., но истинското предизвикателство за

България е качеството на произвежданото мляко. Строгите изисквания за микробиологичните показатели на суровината са непостижими за голяма част от българските фермери. Естествено и преработвателите са силно затруднени, тъй като при тази ситуация трудно намират външни пазари. Пълното премахване на млечните квоти ще има разнопосочно въздействие за българските животновъди. От една страна това ще намали административната тежест за сектора, но от друга, без съмнение, ще доведе до по-силна конкуренция на европейския пазар. Без сериозно повишаване на конкуренцията, българският млечен сектор може да се окаже в още по-тежко положение.

Вътрешните за България фактори не трябва да се омаловажават. Тук попадат законодателните мерки, свързани с ползването на земеделските земи, ефективното функциониране на важни държавни институции, националната финансова подкрепа за производството и пр. Също толкова важно е и общото икономическо развитие на страната и разширяването на популателната способност на потребителите. Не на последно място стои политическата стабилност на страната и гаранциите за чуждестранните инвеститори, желаещи да вляят свежи парични средства в млекопроизводството и млекопреработката.

В средносрочен план се очаква засилване на конкуренцията както на националния, така и на международните пазари. Най-важният отговор в тази ситуация е модернизация на производството и преработката на мляко. При това структурната политика се нуждае от диференциране, съобразно условията в отделните групи ферми и в отделните региони на страната. Едрите стокови ферми трябва да получат финансова подкрепа за инвестиции за подобряване на условията за отглеждане на животните. Дребните ферми, основно в планинските райони, трябва да получат адекватна финансова подкрепа за създаване на групи на производителите и изграждане на малки преработвателни мощности, произвеждащи продукти, основани на специфични местни условия и със специални вкусови характеристики.

### **Възможности за финансиране на млечното животновъдство – актуално състояние на проблема, критерии и източници**

Както е известно, след реформата от 1992 г. в ОСП на ЕС настъпват качествени изменения:

от пряко субсидиране на количеството земеделски продукти към директни плащания за фермерите, гарантиращи нормален доход при условие, че изпълняват определени изисквания. Реформата на ОСП „отдели” пряката помощ за земеделските стопани, т.е. плащанията вече не са свързани с производството на определен продукт. Някои държави-членки (в т.ч. и България), обаче избират да запазят известни „свързани” с производството плащания. Тези свързани плащания са отделени и прехвърлени към схемата за единно плащане на площ СЕПП (или на глава добитък), с изключение на премиите за крави с бозаещи телета, кози и овце, където държавите-членки запазват сегашните равнища на помощ, обвързана с производството.

Класическата система на финансово подпомагане се осъществява чрез инструментите на Европейския фонд за ориентиране и гарантиране на селското стопанство (ЕФОГСС). Фондът има две секции: „Гарантиране” - основен инструмент за гарантиране на цените на селскостопанската продукция; „Ориентиране” - служи за провеждане на структурната политика в селското стопанство, субсидира приспособяването на производството към пазара, подобряването на качеството на продукцията и т.н.

Финансовият пакет от средства на ЕФОГСС за нашата страна обхваща съответно 814 млн. евро годишно за директни плащания и 130 млн. евро годишно за различни пазарни мерки.

След приемането в ЕС, нашата страна използва единно плащане на хектар, изразено в евро/ha, получено чрез ежегодно разделяне на общата сума на директните плащания за страната на допустимата за подпомагане използвана земеделска площ. **Използвана земеделска площ се** взема за годината преди присъединяване и в съответствие с дефиницията на Евростат, включва обработваемата земя, пасищата, многогодишните култури и семейните градини. Специфично субсидиране на млечния сектор се предвижда със секторните **пазарни мерки**.

През 2005 г. в рамките на реформата на ОСП е регламентиран **Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), който замени секция „Ориентиране” на ЕФОГСС**. Така се създават два нови фонда за финансиране на ОСП, които

<sup>1</sup>FAPRI - Научно-изследователски институт за политики по прехрана и земеделие

създават единна законова рамка за финансирането на ОСП - Европейският фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ) и Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР). ЕФГЗ финансира преките плащания за фермерите и мерки за регулиране на селскостопанските пазари - като интервенции и експортни субсидии, а (ЕЗФРСР) финансира програмите за развитие на селските райони на страните-членки.

Финансовото подпомагане на млечния сектор от държавния бюджет се извършва чрез:

- Национални доплащания към директните плащания;
- Съфинансиране на мерките за развитие на селските райони;
- Държавни помощи;
- Държавни помощи към мерките за развитие на селските райони и към някои пазарни мерки.

По отношение на националните доплащания към директните плащания от ЕС, България има възможността след разрешение от Европейската комисията (ЕК) да допълни директните плащания от националния бюджет с 30% над приложимите нива на директни плащания за съответната година, а от 2010 г. – с 50%. Министерският съвет е в правото си, по предложение на министъра на земеделието, след съгласуване с ЕК, да одобри схемите за националните доплащания за съответната година и размера на финансовия ресурс по тях. Тези средства се предоставят само по схеми за директни плащания, които са уредени в законодателството на ЕС, в рамките на лимита за съответната схема<sup>2</sup>.

Когато поисканите национални доплащания по схемата, надвишават размера на одобрените средства, се прилага еднакъв коефициент на намаление. Кандидатите подават заявление за съответната година заедно със заявлението по СЕПП. Разплащателната агенция проверява спазването на изискванията в зависимост от източника на финансиране

През 2009 г., българските млекопроизводители имат право да ползват национални доплащания по следните схеми:

*Схема 1:* Единно национално доплащане на единица площ;

*Схема 2:* (необвързана с производството): Национално доплащане на брой говеда;

*Схема 3:* (необвързана с производството): Плащане за овце майки и кози майки;

*Схема 4:* (обвързана с производството): Плащане за овце майки и кози майки.

През 2010 г., с цел преодоляване на възникналите проблеми в сектора на млечното говедовъдство се прилагат допълнително и 3 специални схеми за поддържане производството на краве мляко: схема за поддържане на производството на краве мляко в икономически уязвими ферми; схема за поддържане на производството на краве мляко в необлагодетелстваните райони; схема за поддържане на производството на краве мляко в нитратно уязвимите зони.

Рационализирането на системата за финансиране на млечното животновъдство в нашата страна изисква ясно регламентиране на източниците и гарантиране на средствата за подкрепа на сектора.

При усъвършенстване на системата за финансово подпомагане на млечното животновъдство е необходимо използването на подход с ясно дефинирани принципи и критерии.

Изходна позиция са националните приоритети за развитие на животновъдството и промените на ОСП на ЕС за подпомагане доходите на земеделските производители. Системата за финансово подпомагане на млечния сектор трябва да се основава на следните най-общии *принципни постановки*:

- Прилагане на нов подход при категоризация на стопанствата на основата на утвърдените от ЕС икономически показатели – стандартна разлика и икономическа единица;

- Прозрачно формулиране на необходимостта от субсидиране и прозрачно определяне размера на субсидията;

- Ясна диференциация на субсидирането за едри, средни и дребни (под 1 икономическа единица) животновъдни ферми;

- Субсидиране на животновъдните ферми на база брой отглеждани животни в основното стадо и подрастващи млади животни за разплод;

- Субсидиране на млякото на основа на неговото качество и безопасност – *помощи за качествено мляко*;

- Активно включване на браншовите, развъдните и другите неправителствени организации при определяне на критериите за подкрепа на отрасъла, за определяне размера и разпределение на субсидиите в духа на

<sup>2</sup> Само за периода 2007-2009 г. националните доплащания могат да бъдат частично финансирани от средствата за развитие на селските райони както следва: 20% от пакета за развитие на селските райони (25% през 2007 г., 20% през 2008 г. и 15% през 2009 г.)

европейската практиката;

- Приоритетно използване на инвестициите за създаване на облекчени условия за подобряване на средата на отглеждане, качеството на продукцията и благоденствието на животните;

- Активно участие на научните работници от специализираните висши училища, институти и специалисти от Системата за съвети в земеделието при разработването на инвестиционни проекти за приоритетно усвояване на финансовия ресурс от национални и международни фондове и програми;

- Увеличаване и гарантиране на **националните доплащания към директните плащания** и ускорено изравняване подкрепата на млечното животновъдство у нас с тази в останалите държави - членки на ЕС;

- Нов механизъм за икономическо стимулиране на дребни и средни фермери, които желаят да се пренасочат към месодайно преживно животновъдство – **държавни помощи за преориентиране към производство на месо**;

- Диференцирано финансово подпомагане на застрашени от изчезване породи (подобро Родопско говедо и българска Мура), с цел постигане на социална, екологична и икономическа ефективност;

- Субсидиране на животните от **националния генофонд** на основата на мотивирано определяне на размера на субсидията по видове животни, прозрачно разпределение на субсидията и контрол за целенасоченото ѝ използване;

- Усъвършенстване и разширяване на системата за финансиране на млекопроизводителите чрез **ДФ „Земеделие” – нови кредитни линии**.

За реализацията на краткосрочна програма за преодоляване на кризата в млечното животновъдство предлагаме следния **методически подход**.

Обосновката на необходимите финансови средства е извършена за една година (2009 г.), на база **неотложните потребности за едногодишното възпроизводство на животните в условията на криза**. Приложен е и адаптиран към нашите условия румънския подход за финансово подпомагане на животновъдството през последните 2007 и 2008 г. Прогнозата е съобразена и с възможните източници за финансиране по линията на национални и международни фондове и програми: Европейският фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ), Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), Програмата за развитие

на селските райони (ПРСР), Програмата „Животновъдство” на ДФ „Земеделие”, националното съфинансиране, държавните помощи и субсидии и др.

**Определяне на необходимите финансови средства (субсидия) с източник Държавния бюджет на Република България за 2009 г.**

Ресурсът за финансово подпомагане на различните видове животни с млечно направление, крави, биволици, овце и кози, е определен въз основа на показателя „икономическа единица” (ИЕ). Стопанствата, отглеждащи до три крави и биволици и до 30 овце и кози образуват групата на натуралните стопанствата, генерираща брутен доход до 1 ИЕ. Общият брой на подлежащите за финансово подпомагане животни по групи е както следва:

- *при говедата* (крави и биволици): всички говеда в стопанствата, отглеждащи над 3бр. животни и генериращи доход над 1 ИЕ;

- *при овцете*: всички животни в стопанствата, отглеждащи над 9 бр. животни и генериращи доход над 1 ИЕ, съгласно Регламент 1782/2003, както и всички произведени кочлета в селекционните стада;

- *при козите*: всички животни в стопанствата, отглеждащи над 40 животни и генериращи доход над 1 ИЕ;

- *при заплодените млади животни* на финансово подпомагане подлежат всички животни от групите.

Размерът на **еднократната субсидия** е определен на основа на едногодишната амортизация по групи животни. При говедата този размер се определя от средната балансова стойност на животните от основното стада (крави и биволици) и амортизационния срок по норматив. Икономическият смисъл на едногодишната амортизация е, че тези финансови средства са необходими за годишното възпроизводство на всяка една биологична единица и възстановяването на нейния продуктивен потенциал. *Пример:* При 2100 лв. средна остатъчна балансова стойност на кравите за 2008 г. и амортизационен срок от 7 години, средногодишната амортизация е равна на 300 лв. Този подход е приложен и за останалите групи животни.

Необходимите финансови средства за подпомагане на млечното животновъдство със средства от **държавния бюджет** за 2009 г. са представени в табл. 2.

Общият размер на едногодишната субсидия

от държавния бюджет за 2009 г. е равен приблизително на 110 млн. лв.

**Финансови средства от ЕЗФРСР**

Прогнозата за усвояване на финансовите средства по ЕЗФРСР за периода 2007- 2013 г. е

посочена във финансовия план към Националния стратегически план за развитие на земеделието и селските райони (НСИРЗСР).

**Финансови средства по програма „САПАРД“ за 2009 г.**

Таблица 2

Table 2

Необходими финансови средства за подпомагане на млечното животновъдство от държавния бюджет за 2009 г. (по данни към ноември, 2007 г.)/ Necessary Financial Funds for the milk Production's Financial Support from the National Budget for 2009 (according to

Видове животни Types of animals	Групи животни, бр. Groups of animals	Показатели /Indexes		
		бр. pieces	лв. BGN	Сума Amount
Крави/ Dairy cows	1-3	147215		0
	над 3 more than 3	188671	300	56601300
	Общо total	335886		56601300
Крави – област Кърджали и Смолян* Dairy cows – region Kardjali and Smolyan	1-2	41878	300	12563400
	1-3	1354		0
Биволици/ Buffalo-cows	над 3	3799	300	1139700
	общо	5153		1139700
Овце майки, вкл. заплодени дзвизки Ewes incl. pregnant weaned lambs	1-9	419251		0
	над 9	762337	40	30493480
	общо	1181588		30493480
Производство на кочлета/ Production of rams	общо	5000	100	500000
Кози майки, вкл. заплодени млади кози Mother goats, incl. pregnant young goats	1-40	392826		0
		39058		
	над 40	(35527)	40	1421080
	общо	431884**		1421080
Заплодени юници/ Pregnant heifer	общо	23531	300	7059300
Заплодени малакини / Pregnant young buffalo up to 30 months old				
	общо	1710	300	513000
Всичко за млечното животновъдство/ Total for the dairy milk production	общо			110291260

Забележка: \* С прилагане на диференциран подход за финансово подпомагане на млечното говедовъдство в планинските райони на страната се допуска целево финансиране на говедовъдните ферми в Областите Кърджали и Смолян. Този подход е в съответствие с регламе

\*\* Пропорционално трябва да се приспадат 25820 бр. заплодени за първи път млади кози, съобразно структурата на стадата в групата на козите 3531бр. от групата над 40 кози. Остават за субсидия 35527 бр. кози – майки.

Note: \* The differential approach of financial help of the dairy milk production in the mountain regions in Bulgaria and its applying, allows for an objective oriented financing of the dairy milk farms in Kardjali and Smolyan regions. This approach is in

\*\* Proportionally 25820 pc. Must be deducted for first time pregnant young goats according to the herd structure in the goat's group 3531 pc. From the group over 40 goats. There are 35527 pc. mother goats remaining. For subsidies.

Размерът на конкретната подкрепа е в зависимост от свободните ресурси по съответната мярка и се определя от приоритетите за 2009 г.

**Финансиране от ДФ „Земеделие” за млечното животновъдство**

В табл. 3 са посочени данни за целевите субсидии и кредитирането за периода 2007-2008 г. и прогнозата за 2009 г. В таблицата е отразено и виждането на МЗХ във връзка с разработването на Държавния бюджет за 2009 г.

През 2008 г. са ползвани и еднократни минимални помощи по програмата *de minimis*:

- Държавна помощ за закупуване на фураж за изхранване на животни млечно направление е в размер на 42199 млн. лв.;

- Кредит на животновъдите за закупуване на фураж и/или фуражни компоненти в размер на 500 лв. за крава и биволица и 40 лв. за брой овца и коза. Изплатеният кредитен ресурс е в размер

на 8 789 млн. лв.

Очакваната финансова подкрепа за сектора по линията на ДФ „Земеделие” е в размер на 30,1 млн. лв.

Общият размер на необходимите финансови средства за 2009 г. е както следва:

- Субсидия от ДБ за 2009 г. - 110 291 млн. лв.
- Финансиране от ДФ „Земеделие” - 30100 млн. лв.
- Общо - 140 391 млн. лв.

Тази подкрепа може да бъде увеличена на база помощта по останалите две направления - Програма „САПАРД” и НСПРЗСР, в зависимост от кредитната активност на земеделските производители и свободния финансов ресурс. И по двете направления са предвидени финансови средства за животновъдството, но ограничения периметър на евентуалните бенефициенти поставя ограничения за традиционното животно-

**Таблица 3**

**Table 3**

Целево субсидиране (ЦС) и кредитиране от ДФ „Земеделие” за периода 2007-2008 г. и прогноза за 2009 г., млн. лв./ Objective Oriented Subsidization (OOS) and Giving a Credit from NF “Zemedelie” for the Period 2007-2008, MBGN

Вид на държавната помощ/ Type of governmental support	2007	2008	2009
ЦС за изхранването на животни от Националния генофонд и контролираната част на популацията/ (OOS) for feed of animals from the National genetic fund and controlled part of the population	6,255	7,403	7,300
ЦС за произведено и продадено качествено краве, биволско, овче и козе мляко/ (OOS) for produced and sold quality cow milk, buffalo milk, sheep milk and goat milk	8,971	10,777	10,800
Доплащане за качествено мляко/ Pay in addition for quality milk	0,000	4,000	4,200
ЦС за подпомагане на развъдните асоциации/ (OOS) for support of the breeding associations	0,733	0,951	1,000
ЦС за национален млечен борд/ (OOS) for national dairy board	0,000	0,300	0,300
Помощ за закупуване на фураж за изхранване на овце и крави/ Help for forage buying for the sheep and goat feed	1,306	0,000	3,500
Инвестиционна програма „Животновъдство”/ Investment program “animal breeding”	2,388	2,472	3,000
Общо/ Total	19,653	25,903	30,100

Източник: Аграрен доклад, МЗХ, 2009/ Source: Agricultural report, Ministry of agriculture and food. 2009



въдство и минимизира финансовата помощ за 2009 г. предвид стеснения периметър на държавната намеса.

### Аграрната политика в областта на млечното животновъдство

#### Преглед на данъчната политика

Публикациите на някои икономисти (Ангелов, 2009; Ганев, 2009), привърженици на „прокризисни“ мерки изиграват немаловажна роля за премахването на данъчните преференции за българските земеделски производители и ги поставят в неравностойно положение спрямо европейските им колеги. По предложение на един от авторите на тези публикации, всички данъчни преференции за земеделските производители, с които повече от десет години земеделските производители покриват немалка част от разходите си, отпадат през 2010 г. Така че секторът, в условията на криза, понесе изключително голям удар. До края на 2009 г., земеделските производители не плащат данък печалба, подоходен данък за физическите лица, данък върху стопанските постройки и голяма част от акциза върху горивата. Заради редуцирания бюджет за 2010 г. ще липсват и допълнителните 60 млн. лв. за изкупуване на свободните млечни квоти, което да позволи на млекопроизводителите да инвестират в земеделие или друг вид животновъдство.

Липсата на компенсираща бюджетна подкрепа се отрази най-тежко на дребните земеделски производители, които плащат подоходен данък, а той се определя от размера на реализираната продукция. Това породило сериозен отлив на инвестиции от други сфери на икономиката (строителни фирми, фондове за земеделска земя и чужди инвеститори), които през последните две години започват да инвестират в земеделието поради факта, че не се плаща корпоративен данък.

Обещанието на правителството, че заложените в бюджета за 2010 г. 70 млн. лв. за покриване на акциза за горивата ще се прехвърлят към националните доплащания за субсидиите на декар обработваема площ, все още не е факт. Но дори и да се случи това, ощетените ще са животновъдите, които не разполагат със собствена земя.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО), земеделските производители от 2010 г. вече се осигуряват на

почти четворно по-голяма сума. До края на 2009 г. един земеделски производител се осигурява върху 65 лв., но от януари 2010 г. сумата скача на 240 лв., което автоматично обрича на загуба много дребни и средни земеделски производители. Много от тях преминават в „сивия сектор“, за да запазят стопанствата си. Тази мярка на правителството засяга предимно средните и дребните производители, чиито интереси са водещи в ОСП на ЕС и програмата на МЗХ до 2013 г. Мотивите на управляващите да коригират данъчното законодателство, което до сега предоставяше преференции за земеделските стопани са, че според правилата на ЕС те се третирали като вид държавна помощ. Според МЗХ, отпадането на данъчните преференции се компенсира чрез значителен финансов ресурс (държавните помощи под формата на субсидии, минималните помощи и помощите за неблагоприятни природно-климатични условия, подпомагане по ПРСР, както и от директни плащания на площ и национални доплащания към тях и др. специфични мерки).

Освен това до този момент по Закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО), земеделците плащат 6%, вместо 10% данък. Отпадането на това облекчение също ще затрудни производителите.

При премахването на тези преференции голяма част от по-малките стопанства ще се откажат от дейността си, което респективно ще намали производството на земеделска продукция и ще увеличи вноса на храни от ЕС и трети страни.

Причината за тежкото финансово състояние, в което попадат земеделските стопани в годините на криза, е липсата на воля от страна на предходното правителство да създаде нови облекчения или държавни помощи, които да бъдат в полза на производителите. За да стартира отпускането на нова държавна помощ е необходимо тя да бъде одобрена от ЕК, а процедурата за това трае поне 6 месеца и ако сегашното управление създаде нови политики, те ще започнат да действат най-рано през 2011 г.

Най-съществено влияние върху финансовото положение на земеделските производители през 2010 г. ще окаже **отпадането на освобождаването им от данък по** Закона за облагане на доходите на физическите лица (ЗОДФЛ).

Досега регистрираните земеделски производители, включително и тези от тях, които са еднолични търговци не дължат данък за

доходите си от земеделие, а тези, които упражняват земеделска дейност чрез търговски дружества – юридически лица се облагат по Закона за корпоративното подоходно облагане и дължат в общия случай 10% данък. По тази причина и заради факта, че доскоро регистрацията на едноличен търговец изисква по-малко средства, земеделските производители основно работят чрез фирми, с правно-организационна форма – едноличен търговец. С отпадане на освобождаването им от данък по ЗОДФЛ, те ще дължат 15% данък, когато са еднолични търговци и 10% в общия случай по закона, т.е. данъчната тежест за тях нараства с цели 15% в най-масовия случай.

Ако земеделските производители решат в бъдеще да упражняват дейност като юридически лица, за да се облагат по Закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО) и плащат 10% данък, вместо -15%, това ще е свързано с допълнителни разходи и административни трудности. От друга страна, съществена част от ефективните земеделски стопанства са реализирали проекти за европейско финансиране по програма САПАРД и ПРСР и съгласно правилата не могат да се преобразуват, за да не връщат получената субсидия. При подготовката на проектите, всички финансови разчети са направени на база на съществуващите от години данъчни облекчения за земеделската дейност. По този начин с отпадането им, съществена част от субсидията по инвестиционните проекти трябва в бъдеще да бъде заделена за плащане на данъци, което обезсмисля реалния ефект от тази подкрепа.

Допълнително негативно влияние върху финансовата стабилност на земеделските производители оказва премахването и на други до сега съществуващи *облекчения* за земеделието:

- Възстановяването на акциза върху моторните горива, използвани за обработка на земеделска земя;
- Освобождаването от данък върху недвижимите имоти и стопанските сгради на земеделски производители, използвани за селскостопанска дейност.

Премахната е преференцията за селскостопанските производители за данък сгради. Регистрираните като земеделски производители и еднолични *търговци плащат и данък печалба*, а в същото време са дискриминирани по отношение начина на данъчно облагане, тъй

като се признават 60% нормативно признати разходи, което е в противовес с всички останали физически и юридически лица.

Изброените облекчения са форма на държавна помощ за земеделието и се прилагат до края на 2009 г. Необходимо е правителството да намери адекватни компенсации и механизми за подпомагане на сектора, като спешно се предприемат действия за нови предложения за държавни помощи в областта на земеделието.

#### *Преглед на финансовото подпомагане*

Голяма част от животновъдните стопанства в страната не могат да кандидатстват за субсидии, поради „несъответствие на формалните условия, или тромава бюрократична процедура. Като резултат от всички тези вътрешни и външни причини се затруднява модернизацията и адаптацията на фермите и понижава тяхната конкурентоспособност и устойчивост (Башев, 2009). Освен това те „имат сериозни проблеми с адаптирането си към новата пазарна и институционална среда. Много от инструментите на ОСП оказват незначително или неутрално влияние върху повечето от тях, поради неинформираност, невъзможност за участие и неефективни процедури. Регулаторните механизми и подкрепата по ОСП, в съчетание със запазването на съществуващата неблагоприятна икономическа среда се оценяват по-скоро като негативни за стопанствата в посочените сектори” (Башев, 2008).

Прогнозните очаквания на тези автори за последиците от провежданата аграрна политика в страната, непосредствено след присъединяването ни към ЕС се потвърждават и от нашите анализи.

Както е известно, общият бюджет на ПРСР е 3,2 млрд. евро, от които 2,6 млрд. евро от ЕС и 0,6 млрд. евро национално съфинансиране. Една част от тези средства са предназначени за финансово подпомагане на млечното животновъдство. От началото на стартиране на ПРСР към 15.09.2010 г. са изплатени проекти на стойност 0,56 млрд. евро, което представлява 17,3% от бюджета на ЕС. При запазване на средномесечния темп на усвояване на средствата по тази програма, очакванията са, че до 2013 г. ще бъдат усвоени около половината от предвидените средства. Очертава се доста неблагоприятна ситуация - бъдещите бенифициенти да не се възползват от европейските помощи и националното съфинансиране в размер

близо на 3 млрд. лв.

Текущото изпълнение на програмата по основните мерки към същата дата за изпълнението на мерките, включващи сектора на млечното животновъдство е както следва:

- Създаване на стопанства за млади фермери – изпълнение – 30%;
- Модернизация на земеделски стопанства – 57%;
- Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране – 20%.

Общите доплащания към директните плащания са на стойност 154 758 млн. евро, но предоставената възможност за България да увеличи до 50% националните доплащания към директните плащания, считано от 2010 г. не се изпълнява ритмично.

Към финансовите бариери можем да посочим и факта, че държавните помощи през 2010 г. са намалени четирикратно, поради ограничените възможности на бюджета. Вместо исканите от МЗХ - 238,5 млн. лв., в проектобюджета за 2010 г. са заложили едва 40 млн. лв., което попречи за изпълнението на стратегически инвестиционни проекти в млечния сектор.

В съответствие с приетата от ЕС временна кризисна рамка за държавни помощи в условията на икономическата криза, ЕК за втори път след 2008 г. одобри представена от България схема за отпускане на ограничени държавни помощи на стойност 10,26 млн. евро.

На лице е едно противоречие в механизма по предоставяне на финансовите помощи. **Средствата**, които предоставя ЕС, **бавно и трудно достигат до земеделските производители**. Примерите за това са много – забавено разглеждане на проектите по ПРСР, забавено изплащане на парите по вече подписани договори по програмата, забавят се и средствата за директните плащания на площ и националните доплащания към тях.

В Междинния доклад за усвояване на средствата от ЕС за 2010 г., цитирани като идентифицирани проблеми при реализирането и управлението на ПРСР в периода 1 януари 2010 г. – 30 юни 2010 г. са посочени следните **проблеми**:

- наличието на съществени пропуски в нормативната уредба, засягащи прилагането на мерките по ПРСР;
- обективна невъзможност на експертите от ДФ „Земеделие” – Разплащателната агенция (РА) да вземат решение по одобрение или

отхвърляне на подадените заявления, с което способстват за забавяне на мерките;

- недобре планирания прием по отваряне и затваряне на периодите за подаване на заявления за подпомагане.

Според нас, наред с констатациите в Междинния доклад, можем да посочим и явната некомпетентност на ръководството на фонда, корупционните схеми при разглеждането на проектите, умишленото спъване на бенефициенти по определени мерки от ПРСР, с цел създаване на възможност за прехвърляне на средства от едни мерки в други или по-скоро в такива, в които по-лесно сработват корупционни модели.

**Кредитната задлъжнялост на фермерите към банките нараства**, заедно с нея и междуфирмената им задлъжнялост в аграрния сектор. Голяма част от земеделските производители все още изпитват силни затруднения по покриването на кредитите си заради забавянията на плащанията по евро-проектите. Само поради забавеното изплащане на субсидиите през последните 12 месеца, фермерите, кандидатствали по проекти с инвестиционно финансиране, са изгубили средно около 25% от печалбата си за тази година в погасяване на лихви. Основен проблем в момента в стопанствата е липсата на оборотни средства, което пречи да се обслужват задълженията им към банките. Междуфирмените задължения и голямата кредитна експозиция на част от фирмите, както и неплащанията на държавата към фирмите в сектора (вкл. 4 месечно забавяне на възстановяване на ДДС), е още една причина за верижни фалити.

Специфичната мярка за подпомагане на производителите на краве мляко в условията на криза се прилага на основание на Регламент на ЕС № 1233/2009 на ЕК от 15 декември 2009 г. На базата на производството на мляко в държавите-членки за квотния период 2008-2009 г., с регламента са разпределени общо 300 млн. евро за подпомагане на сектора в общността. В края на м. май 2010 г., Държавен фонд „Земеделие” изплати под формата на специфична мярка за подпомагане на млекопроизводителите в условията на криза 3,6 млн. лв. **субсидии за кравето мляко по Схемата за подпомагане на млечния сектор**. Сумата, която се отпуска за субсидиране на сектора, на пръв поглед изглежда сериозна. Всъщност фермерите, които имат право да кандидатстват по тази схема и са

одобрени, получават под 1 стотинка за литър мляко (0,009 лв.).

В България *не съществува реален пазар на квотите за мляко*. Не са отпуснати и допълнителните 60 млн. лв. за изкупуване на свободните млечни квоти, което ще позволи на млекопроизводителите да инвестират в алтернативни сектори на земеделието или животновъдството. Според проведена в края на юли 2010 г. анкета в Социална мрежа на българските фермери, цената на 1 млечна квота в страната осреднено се равнява на 0,02 лв., което означава, че съвсем малка част от животновъдите са предложили цена различна от нула (0,00 лв.). След 2013 г. квотите в ЕС ще отпаднат, понеже задържат развитието на млечния сектор в ЕС. В Китай, Русия, Индия и други страни няма квоти. Твърде вероятно е след време ЕС да започне да внася евтино мляко от страни извън ЕС. Начинът на разпределение на квотите у нас също е немаловажен проблем.

Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК), не работи ефективно поради факта, че орто-фотокартите на земеделските площи все още не са готови, а националните доплащания (по 10 лв. на декар площ) ще са факт едва на 15 март 2011 г. В тези доплащания липсват субсидии на глава животно, въпреки обещанията на МЗХ, че това ще стане до края на 2010 г. За стопанската 2009 – 2010 г., останалите страни от ЕС изплащат субсидиите на хектар през месец октомври 2010 г., а забавянето у нас е над 5 месеца. Причина за това забавяне е, че МЗХ не може да стартира изплащане на субсидиите на база актуализирана информация от орто-фотокартите на земеделските терени, тъй като старите снимки не са легитимни. Не е тайна обаче, че реална причина за това е липсата на финансови средства за изплащане на националните доплащания за 2010 г.

#### ***Ролята на субсидирането за млечния сектор***

Според последното проучване на Евро барометър, 90% от гражданите на ЕС, участвали в допитването, смятат, че земеделието и селските райони играят важна роля за бъдещето на Европа, а 83% от участниците се обявяват в полза на оказване на финансова подкрепа на земеделските стопани и средно смятат, че

решенията относно селскостопанската политика трябва да продължат да се вземат на европейско равнище (Лайън, 2010).

От друга страна „икономически“ експерти от Института „Отворено общество“ и Института по пазарна икономика, предлагат премахване на субсидирането на земеделието. Като пример се посочва реформата в земеделието на Нова Зеландия през 1984 г., но не се споменава нищо за неуспешния едногодишен опит за премахване на субсидиите в Швеция. Това, което се предлага, показва абсолютно неразбиране на философията на ОСП на ЕС по отношение на субсидирането като основен лост за финансово подпомагане на земеделието<sup>3</sup>.

В контекста на дебата за бъдещето на ОСП след 2013 г., който тече в Европа, а вече и в България е безотговорно - да се дават предложения за спиране на националните субсидии за земеделския сектор. Нещо повече, в момента тече дебат по въпроса за необходимостта от изравняването на директните плащания във всички страни членки, но това няма как да стане в рамките на настоящия програмен период (2007 – 2013 г.), без да имаме национално подпомагане, тъй като бюджетът на ЕС е строго определен и може да претърпи промени едва след изтичането на периода. Така единственият начин да се доближим до условията в останалите държави от ЕС е, чрез увеличаване на националните доплащания. Отхвърлянето им ще бъде крачка назад за земеделските производители. Ако отпаднат националните доплащания ще се задълбочат разликите в субсидиите за българските земеделски производители в сравнение със субсидиите, които получават колегите им от старите страни членки. Като добавим и конкуренцията на гръцката, турската и македонската земеделска продукция, конкурентоспособността на българските земеделски производители значително ще намалее.

Назряла е необходимост за промяна на обществената нагласа за ролята на сектора в икономиката на страната. Земеделието е не само производство на продукти за задоволяване на хранителните нужди на хората, а приоритет в националната икономика. ***То доставя жизнено важни средства (от растителен и животински характер за прясна и преработена консумация) за поддържане биологичните потребности на хората, но и фактор за опазване на околната среда,***

<sup>3</sup> С Римския договор от 1957 г. субсидирането на земеделието е въведено за първи път в Общността.

**допринася за динамиката на териториалното развитие, за поддържане на хомеостазиса във всички екосистеми.**

Бюджетът на ЕС<sup>4</sup> (над 40% от него е предназначен за финансово подпомагане на земеделието) и националните доплащания не са лостове за социално подпомагане на страните членки, а възможност за покриване на всички отговорности и тежести, които понасят земеделските производители. Субсидиите в земеделието възникват поради факта, че земеделското производство е най-рисковото производство и останалите браншове в икономиката доброволно признават нуждата от тяхното прилагане под формата на обществен договор. Излишно е да си представим ситуацията, какво ще се случи, ако всички земеделски производители, притиснати от обстоятелствата са принудени да се откажат от този вид дейност.

Актуалният дебат в Европейското пространство по отношение на бъдещето на ОСП и на директните плащания се провежда с цел да се сложи край на несправедливостта в тази област. Няма логика да се иска от земеделието в Германия и Франция и съответно от България и Румъния да бъдат еднакво производителни и еднакво конкурентоспособни и същевременно да нямат еднакъв ресурс. Сега е ред да се възползваме от европейската солидарност посредством субсидиите, които 30 години са служили за модернизиране на старите страни членки на съюза. Именно за тази европейска солидарност сме платили цената на мъчителните реформи по време на преговорния процес за присъединяване към ЕС.

### **Спешни корекции в политиката за развитието на млечното говедовъдство в България**

Задълбочаващата се криза в млекопроизводството, може би по-рано отколкото се очаква, ще изправи българското правителство пред дилемата да приложи извънредни „спасителни“ мерки. Констатациите на голям брой икономисти и агроспециалисти, че по-нататъшната деформация в развитието на млечния бранш и свързаните с него сектори все повече ще се задълбочава, „ако не се предприемат ефективни

<sup>4</sup> За изпълнението на ОСП на ЕС се изразходват около 55 млрд. евро на година (40% от бюджета на ЕС), по-голямата част от които са предназначени за фермерите под формата на преки субсидии.

обществени мерки (регулация, подпомагане, контрол и т.н.) (Башев, 2009)”, не са изолирано явление.

Ето защо създалата се ситуация в българското млечно животновъдство изисква своевременна държавна намеса и в тази връзка, без да претендираме за изчерпателност, предлагаме следните по-важни **корективи**:

➤ Да се спре намаляването на броя на животните от млечно направление и да се организира възпроизводството на стадата, чрез разширено възпроизводство и внос на животни от други страни, чрез ускорено стимулиране на млечното животновъдство посредством използването на всички възможни източници на финансиране.

➤ Финансовото подпомагане да се организира на база брой животни. Тази мярка може да се смята като инвестиционна, за което правилата, заложи в Европейските регламенти позволяват да се осигурят държавна подкрепа и държавни помощи, като инвестиция за бъдещо производство в зависимост от традициите на страната и конкретните условия.

➤ С цел повишаване конкурентоспособността на отрасъла и стимулиране поминъка на населението в селските райони е необходимо да се запазят малките и средните ферми в определени райони, да се подпомогнат финансово организациите на мелокпроизводителите за съвместно производство на определени (бутикови) млечни продукти, закупуване на фуражи, съвместна реализация на продукцията.

➤ Да се стимулира производството на качествена продукция чрез увеличаването на относителния дял на животните от първа и втора група.

➤ В дългосрочен план до 2013 г., в интензивните райони да се предвиди известно редуциране на поголовието в частта млечно говедовъдство, увеличаване на средната млечност на кравите и преустройство на част от говедовъдните стопанства от млечно в месодайно направление. За всички останали видове животни (овце, кози, биволи) при които не са наложени ограничителни квоти да се предвиди увеличаване на броя им по години.

➤ За планинските и полупланинските райони да се изготви специализирана програма, в която да се предвидят стимули за съхраняване броя на говедата от млечно направление, като изключително ценен генофонд на България. През краткосрочен план, подкрепата за млечните

крави и биволи да бъде не в рамките на минимума от една икономическа единица, а за 2 и повече от две крави. Да се стимулира създаването и увеличаването на броя на говедата от месодайно направление. Да се стимулира увеличаването на броя на овците за комбинирано използване, на тези от месодайно направление, както и броя на козите. Важно изискване, което може да се наложи в тези райони е организиране на стопанства за сдружаване на минимум 7 земеделски производителя. Да се приложи Мярка 5 от екологичната програма и ползване на средствата по нея за опазване застрашените местни породи (Ж1). Застрашени от изчезване местни породи от млечно и комбинирано направление са говеда, биволи, овце и кози. Списъкът на застрашените местни породи е представен в Анекс 5, Приложение 3 към Мярка 214, в която се предвижда подпомагане на чистопородни животни, които имат удостоверение за породна принадлежност. Годишните размери на компенсаторните плащания са за говеда и биволи 200 евро за ЖЕ, а за овце и кози 165 евро за ЖЕ. В същата Програма, целяща екологично равновесие и комплексно развитие на селските райони - да се изпълни предвидената подкрепа на традиционните практики на сезонна паша на житните в полуестествени пасища с висока природна стойност в определените планински райони, използвайки традиционни методи за отглеждане на животните.

➤ Да се разработят програми за оземляване на производителите на мляко от всички видове, като за кравите и биволиците да се предвидят минимум 10 да за осигуряване на храна и паша, а за овците и козите по 2 да. По този начин ще се осигури необходимата собствена фуражна база и ще се намалят разходите при производство на крайния продукт. Това да стане чрез обсъждане в Общинските съвети и разпределение на общинските площи на млекопроизводителите за период не по-малък от 10 години. Където няма достатъчно общински земи, да се включат тези от държавния и горския фонд, както и да се осигурят с предимство възможности за ползване на земя под аренда. Успешното изпълнение на мерките за развитие на млечното животновъдство и изпълнението на изискването за хуманно отношение и осигуряването на комфорт на животните е възможно, само ако животните са обезпечени с необходимите площи за паша и изхранване.

➤ Да се пристъпи незабавно за приложение на

единна система за идентификация на животните, която да послужи като реална основа при финансирането. За целта да се осигурят необходимите средства и да се възложи на Националната ветеринарно-медицинска служба (НВМС), чрез областните ветеринарно-медицински служби и частно практикуващите лекари да се изгради и започне да функционира информационната система за идентификация и поддържане на базата от данни за наличните животни от всички видове и категории.

➤ Да се разшири дейността на службите за съвети в земеделието, които трябва да поемат задължението за предоставяне на информация относно сроковете и условията, договорени с Европейския съюз, както и за разяснителната работа за параметрите и условията на европейските програми за финансиране. Да се оказва необходимата помощ и съдействие за разработване на проектите, с които се кандидатства за финансиране по различните програми.

➤ Чрез законови промени да се регламентират ясно и точно функциите на Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ) и развъдните асоциации. Крайно време е по модела на европейските практики, ИАСРЖ да поеме контролните функции, а развъдните асоциации да поемат изцяло дейностите по селекция и репродукция в животновъдството. Същото се отнася и за разпределението на задълженията и функциите между МЗХ, Националния млечен борд, браншовите съюзи и асоциациите на производителите и преработвателите.

➤ Да се оптимизира системата за финансиране на животновъдството в България. За целта да се регламентират ясно и точно средствата за подкрепа на млечното животновъдство в Закона за бюджета на Р България, както и критериите за субсидиране.

➤ Да се увеличат и гарантират националните доплащания и се изравни подкрепата на животновъдството у нас с тази в останалите страни членки на ЕС.

➤ Да се развие и разнообрази системата за кредитиране на млечното животновъдство, като се наложат: *проектния принцип*, който да важи с еднаква сила за едрите, средните и дребните производители; осигуряване на *благоприятни кредитни условия*, включително и гратисен период по кредитите; създаване на *земеделски гаранционен фонд*, чрез който да се гарантират

кредити за млекопроизводителите.

➤ Ясно регламентиране ролята и функциите на държавата, насочено към подобряване на планирането, организацията и управлението на животновъдния сектор.

## Заклучение

С основание може да се отбележи, че в България **липсва не само стратегия, но и политика за развитие на животновъдния сектор**. До момента МЗХ не реализира успешно нито една антикризисна мярка за спасяване на животновъдството. Същевременно продължава масовият внос на сухи млека и млекозаместители от ЕС, които в крайна сметка поставят в изключително неизгодна ситуация местните млекопроизводители.

Без национална стратегия и политика за млечното животновъдството, при унизителни малки субсидии за глава животно, ниски изкупни („картелни“) цени на млякото и липсата на равнопоставеност с останалите европейски държави по отношение на субсидиите от ЕС, голяма част от българските млекопроизводители са изправени пред неизбежен фалит<sup>5</sup>.

ОСП трябва незабавно да отговори на ефектите от икономическата криза върху дейността на земеделските стопани - липсата на достъп до кредитиране за земеделските стопани, ограничаването на доходите на земеделските стопанства и растящата безработица сред селското население.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелов, Г., С. Дянков (2009). Данъчен стимул като отговор на кризата, Институт за пазарна икономика, януари.
2. Башев, Х. (2009). Оценка на въздействието на ОСП на ЕС върху устойчивостта на животновъдните стопанства. - Икономика и управление на селското стопанство, № 1.

<sup>5</sup> Тази мрачна прогноза беше направена неотдавна при гостуването на Франц Фишлер, бивш еврокомисар по земеделие, по време на среща с фермери и представители на браншови организации в земеделието, проведена на 21.10.2010 в К.К. „Златни пясъци“. Ф. Фишлер призна за проблема с много по-ниските директни субсидии, спрямо западните страни членки на ЕС. Според него реструктурирането към 1-а категория на фермите у нас ще стане трудно и голяма част от фермерите у нас ще фалират, но това е единственият път за развитие, ако България иска да развива животновъдството и най-вече млечния си сектор.

3. Башев, Х. (2008). Управление на риска в млечното животновъдство. - Икономика и управление на селското стопанство, № 2.
4. Ганев, А., Г. Ангелов, Св. Костадинова (2009). Дупки в данъчните закони водят до половин милиард лева загуби (данъчни преференции в България). - Институт за пазарна икономика, октомври.
5. Котева, Н. и кол. (2009). Оценка на въздействието на ОСП на ЕС върху земеделските стопанства. - Икономика и управление на селското стопанство, № 3.
6. Лайън, Дж. (2010). Проект доклад относно бъдещето на ОСП след 2013 г. (2009/2236(INI)), Европейски парламент, Комисия по земеделие и развитие на селските райони, Брюксел.
7. Станков, Ив. и кол. (2008). Национална програма за развитие на млечното животновъдство в България, МЗХ, май.
8. Междинен доклад за усвояване на средствата от ЕС в Р България за 2010 г. 41-во НС, Комисия по европейските въпроси и контрол на европейските фондове, юли, 2010.
9. Наредба № 4 от 19 февруари 2008 г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и пускане на пазара на мляко и млечни продукти (ДВ. бр.23 от 29.02.2008 г.).
10. Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват (ДВ. бр.20 от 26.02.2008 г.).
11. Приложение № 3 към чл. 14, ал. 1 от Наредба № 11 от 6.04.2009 г. за условията и реда за прилагане на мярка 214 „Агроекологични плащания“ от програмата за развитие на селските райони за периода 2007 - 2013 г. (ДВ. бр.29 от 17.04.2009 г.).
12. Регламент (ЕО) № 72/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г. относно промени в Общата селскостопанска политика.
13. Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г. за установяване на общи правила за схеми за директно подпомагане в рамките на Общата селскостопанска политика и за установяване на някои схеми за подпомагане на земеделски стопани. Регламент (ЕО) № 74/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 1698/2005 относно подпомагане на развитието на селските райони.
14. Регламент на Съвета (ЕО) № 1290/2005 от 21.6.2005 г.
15. Решение на Съвета за изменение на Решение 2006/493/ЕО за установяване сумата на помощта от Общността, отпусната за развитие на селските райони за периода от 1 януари 2007 г. до 31 декември 2013 г.
16. Селскостопанските животни в България към 1-ви ноември 2009 г., МЗХ, отдел „Агрозистатистика“ – анкета „Брой на селскостопанските животни в България“, март,

2010.

17. Указания за прилагане на схемата за държавна помощ, [http://www.dfz.bg/bg/darzhavni-pomoshti/shemi\\_durjavni\\_pomoshti\\_reglament\\_1857\\_2006/](http://www.dfz.bg/bg/darzhavni-pomoshti/shemi_durjavni_pomoshti_reglament_1857_2006/)

18. European Commission, Eurostat (Economic Accounts for Agriculture), DG AGRI, Agriculture in the European Union - Statistical and economic information, 2009

19. [http://fermer.bg/news\\_archive](http://fermer.bg/news_archive)

### **Critical Analysis of the Financial Support Provided for the Dairy Milk Sector in the Conditions of Economic Crisis**

I. STANKOV, N. NANEV, K. STANKOV

*Trakia University – Stara Zagora*

(Summary)

There is not only a missing strategy, but also a policy for the development of the animal breeding sector in Bulgaria. Until now, the MAF hasn't accomplished successfully any of the anticrisis measures necessary for the sector's salvation. At the same time, the large scale import of dry milk and milk substitutes from the EU is continuing, which as a consequence places the local milk producers in an incredibly unfavourable situation.

The Bulgarian animal breeding sector is lagging behind considerably in terms of the effective utilization of the production resources in comparison to the other member

states in the EU. Thus for instance, the costs for feeding of the livestock comprise 27, 7% from the total costs, but in the EU - 27 they are 38, 9% on average. The costs for a veterinary doctor are 6, 1% in Bulgaria and only 2, 6% for the EU – 27. In addition, the inferior feeding and high morbidity rate are some of the main factors for the almost twice as low productivity of the cows – barely 3629 l in Bulgaria, compared to 6133 l for the EU – 27.

With the purpose of overcoming the crisis in the milkcow production sector, we suggest a brand new approach for establishing the necessary financial funds from the state budget, presupposed by the urgent necessity for one year reproduction of the animals under the crisis conditions. The size of the one-off payment is determined by the one year amortization basis by animal groups.

A critical analysis has been made in this article of the tax and financial policies in the milkcow production sector and a system of anti crisis measures is suggested for its overcoming.

In conclusion, we can make the statement that the agricultural policy reform needs to respond immediately to the effects of the economy crisis on the farmer's business activities, with the aim to relieve the credit access, raise the real income of the farmers and reduce the unemployment in the rural areas.

**Key words:** milk production in Bulgaria, Common agricultural policy, financial support, economic crisis.

*Статията е постъпила в редакцията на 17.07.2010 г.*